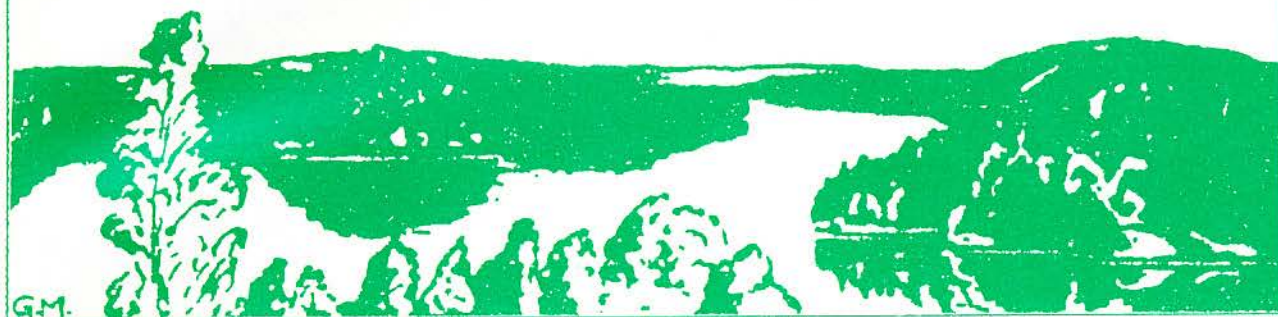

NR 2 1989

BOTVIDSBYGDEN

Motiv från Botkyrka kommuns stenåldersläger på ängen nedanför Trädgårds-
torp.

FOTO: Rune Engström

GRATIS!

■ DESSA FYLLDE/FYLLER 50 ÅR
6/11 Ingalill Tøden

■ DESSA FYLLDE/FYLLER 60 ÅR
20/10 Olle Eriksson
22/12 Hans Nyberg

■ DESSA FYLLDE/FYLLER 70 ÅR
3/10 Karin Hultgren
19/11 Vera Rapp
21/12 Stanislav Szykier

■ DESSA FYLLDE/FYLLER 75 ÅR
14/10 Karin Dahlström

■ DESSA FYLLDE/FYLLER 90 ÅR
26/12 Anna Svea Holmström

STYRELSEN INFORMERAR

BOTVIDSBYGDENS UTGIVNING
På kvartalsmötet den 17/4 1989 beslutades att Botvidsbygden ska utges med två nummer till detta år. Nästa år kommer tidningen att utges med två nummer - vår och höst.

RÄTTELSE

I Botvidsbygden nr 1 rapporterades från Gillets årsmöte. Diplom för förtjänstfull gärning utdelades till dem som inte kunde närvara vid Gillets jubileumsfest, tyvärr blev inte alla namngivna. Så här ska det vara:
"Diplom utdelades till Nils Söderberg, Bengt Magnusson och Kristina Szykier".

Red.

TACK

Ett varmt tack för uppvakningen på min 50-årsdag.

Marianne Karlsson

BOTVIDSBYGDEN

TIDSKRIFT FÖR BOTKYRKA HEM-
BYGDSGILLES MEDLEMMAR.

SISTA MANUSDAG FÖR BOTVIDS-
BYGDEN NR 3 ÄR DEN 28/11 1989.

REDAKTION:

Rune Engström 08-91 10 92
Georg Malmkvist 08-778 17 11
Arne Mattsson 0753-371 16

ANSVARIG UTGIVARE:

Lars-Gunnar Lindström 08-778 08 49

Folklig och folkkär favorit

Under sommaren har tio föreställningar av F.A. Dahlgrens "Värmlänningarna. Sorglustigt tal-, sång- och dansspel", som egentligen är det fullständiga namnet, visats på Teaterplatån i Hägelbyparken.

Två par från Gillet, Ingrid o. Gunnar Avelin och Ellinor o. Åke Palm har medverkat i dansnumren och som statister.

Det är första gången folkparken producerat ett eget skådespel.

En teatergrupp på 34 personer, vissa proffs och andra amatörer, har ägnat hela våren och sommaren åt arbetet med Värmlänningarna.

-Värmlänningarna är en svensk, folklig Romeo och Julia som är lika spännande idag, säger Gösta Jernström, som bor i Grödinge och som har gjort koreografin till den här

uppsättningen av pjäsen.

Värmlänningarna skrevs och uppfördes första gången 1846. Pjäsen handlar om kärlek och förtvivlan och motsättningar mellan fattiga och rika.

Erik, den rike bondsonen som blir förälskad i Anna, den fattiga flickan av folket. Men Anna anses inte vara ett tillräckligt gott parti för Erik. Så Erik sänds bort på en längre resa.

Medan Erik är borta försöker onda viljor sätta käppar i hjulet för de unga två. När Anna en söndag går till kyrkan, lyser prästen för Eriks giftermål med en annan kvinna.

Anna tappar förståndet helt. Men Erik kommer tillbaka och räddar sin lös. Likaså glöms allt gammalt groll mellan Eriks och Annas fäder. Till slut kan Erik gifta sig med sin Anna.

På strövtåg i Botkyrkabygden

■ I lokalpressen läste Inger och jag att Slagsta Gille skulle anordna en vandring från Slagsta gård, söndagen den 7 maj 1989.

Vi tyckte det lät intressant och bestämde oss för att vika denna strålande vårdag för denna begivenhet. Samlingen var vid Slagsta gård och därifrån gick vi till Slagsta Gillens föreningshus - Grindstugan, som låg alldeles i närheten.

Spelmännen Curt Karlsson (brorson till Valle Karlsson) och Bosse Walter ansvarade omväxlande för guidningen.

Inne i Grindstugan lämnades en historik om Slagsta gård.

Som Ortsnamn finns Slagsta omnämnt ända från 1300-talet, men namnet har liksom språket förändrats genom tiderna.

Slagsta kom så småningom att omfatta 1 2/3 mantal frälse säteri, d.v.s var befriad från utskylder till kronan.

Under 1600-talet kom Slagsta att tillhöra olika adelssläkter genom arv och ingiften. När ryttmästare Johan Wilhelm Liljencrantz övertog Slagsta gård år 1787 avyttrades 63 tunnland mark från Fittja gård - med därå befintliga tvänne tegelbruk och en holme i Mälaren.

Forts. på nästa sida...

På strövtåg...

Forts. från föreg. sida

Det ena av tegelbruken har funnits inritat på flera gamla kartor redan på 1600-talet.

År 1901 lämnade de dåvarande ägarna till Slagsta gård, syskonen Forsgren, 5/27 mantal till Stockholms stad som gåva och 1908 såldes resten 1 13/27 mantal till Stockholms stad. "Föreningen för sinnesslöa barns vård" nyttjade gården 1911 och byggde då en skolbyggnad.

Säkert kommer Gillare av lite äldre årgång ihåg lekledningarna och folkdanssuppvisningarna strax före jul i skolan.

Stockholms stad övertog skolverksamheten 1951 och drev den till 1972.

■ Nu var det dags att börja själva vandringen till Slagsta gård och de fåtaliga resterna av tegelbruken Slagsta 1 och Slagsta 2.

Vi stannade först utanför själva Slagsta gård och gick sedan ned genom vad som förut varit en s.k engelsk park till Slagsta 1 vid nuvarande Slagstabadet.

Vid bruken tillverkades tegelrör, taktegel och murtegel. År 1885 levererade Slagsta 1, 1 miljon tegelstenar. In på 1950-talet fanns vissa hus kvar, men liksom själva bruket var allt borta nu.

Slagsta 2 låg längs berget sydväst om Marinan. Redan på en karta från 1664 finns belägg för detta tegelbruk. På detta bruk har funnits olika byggnader, däribland tre brännugnar, varav den sist byggda var en s.k ringugn, en ugn av denna typ medgav kontinuerlig bränning och den var också bränslesnålare än de två övriga som var av s.k periodisk typ.

■ När vi varit även där Slagsta 2 låg, återvände vi till Grindstugan, där det serverades kaffe och bröd.

Vi satt ute och njöt av det härliga solskenet och tittade på fotografier från tegelbruken och även något av Slagsta Gillens verksamhet.

■ Som helhet tyckte vi det var en mycket lyckad dag och egentligen borde vårt Gille kunna göra något liknande. Det finns ju en del i vår del av Botkyrka kommun.

■ Text: Inger och Lars-Erik Hultman

Gillet's folkdanslag har varit i farten...

■ VARFEST I HÖGDALEN 27-29/4

Det var vårfest i dagarna tre i Högdalens centrum. Gillet's folkdanslag bidrog med folkdans och folkmusik som inramning till de marknadsstånd som invaderats av masar och kullor som visade upp sina konsthantverk, träslöjd, porslinsmålning, korg- och näverarbeten m.m.

Arr. var företagarna i Högdalens C.

■ LÅRDANS I GLOBEN 16-19/5

Stockholms stad hade personalfest för sina 60.000 anställda, fördelat på fyra dagar, totalt 800 dansare deltog. Programmet började kl. 19.00 och höll på till ca 21.30. Vårt inslag som bestod av att dansa lårdansen till-

sammans med ca 200 andra folkdansare från olika föreningar tog inte mer än fem minuter att framföra. Eftersom vårt inslag var ganska tidigt på kvällen, vid 19.30-tiden, hade vi tillfälle att se delar av det övriga programmet där Lillbabs och Robert Wells hörde till de mer kända artisterna. Alltihop mycket proffsigt gjort, ta t.ex Robert Wells som gled runt hela arenan spelande på sin flygel. Ja, sen hade vi ju Vikingdansarna, dessa dansade en specialversion av Ekebypolskan, också den proffsig och publikfriande.

Efter vårt framträdande blev vi bjudna på en stor dubbelmacka

med diverse godis på, och öl. Därefter kaffe och kaka.

■ DANS FÖR SPR I BOTKYRKA

Fredagen den 26/5 dansade vi för och med pensionärerna i Botkyrka. Till den här uppvisningen som var i Alhamras matsal ställde sex par upp. Det var ett blandat program och som blev uppskattat. Efter dansen blev vi bjudna på kaffe med dopp, vilket smakade gott.

■ IDROTTHUSET I TUMBA

Folkdansuppvisningen i Idrotthuset i Tumba den 5 juli blev en svettig föreställning. Det var +29 grader ute och det var garanterat "några" grader varmare i Idrotthuset.

Efter uppvisningen blev vi bjudna på allt vad ett smörgäsbord har att bjuda, därefter bjöds det kaffe och tårter.

UPPLANDS-SCHOTTIS

■ Den 22:a upplagan av Upplands-schottisen gick av stapeln lördagen den 3/6.

Dagen startade för de ca 450 paren i soligt väder och avslutades i strilande regn.

Från Gillet var det två par som deltog, Torbjörn Palm och Ulla Andersson, Karin och Arne Mattsson. I resultattistan hamnade Torbjörn o. Ulla på en 288:e plats och 46 poäng, Karin o. Arne en 302:a plats och 45 poäng.

HÄLSINGE-HAMBON

Lördagen den 8 juli dansades den 24:e upplagan av Hälsinge-

Hambon. Från Gillet deltog. Åke och Ellinor Palm, Torbjörn Palm och Ulla Andersson, Lars och Anna-Greta Kärrström, Göran och Gunilla Furuliden, Bertil Uddén med partner och Janne Karlsson m. partner.

Placering enl. följande:

646:e plats Bertil Uddén m partner

833:e plats Torbjörn o. Ulla

866:e plats Ellinor o. Åke

979:e plats Janne Karlsson m partn.

1083:e plats Anna-Greta o. Lars

1138:e plats Gunilla m. partner

LYCKAT ARKEOLOGILÄGER

■ I våras berättade jag i vår tidning om ett nordiskt amatörarkeologiskt utgrävningsläger i Vallentuna. Det gällde att få lära mer om livet på en vikingatida stormansgård. Styrelsen beviljade stipendier för att bereda medlemmar från Gillet att delta - men ingen kom.

Nu är det hela över och jag kan summera: Ca 100 amatörarkeologer från de nordiska länderna (från Estland och Polen med för den delen) kom till Vallentuna. De flesta stannade en vecka, några flera (de ville inte lämna ifrån sig "sitt hål" till någon annan).

Forts. på sid. 11

NYTT MUSEUM VID AKERS STYCKEBRUK.

■ Åker har sedan ett par tre år fått en Hembygdsförening. De håller f.n på att inreda ett museum i ett av Bruket ägt spannmålsmagasin i tre våningar.

Efter omfattande restaureringsarbeten vad gäller väggar och golv har de just börjat inreda det samma.

De har massor av bruksföremål från trakten och inte minst modeller av kanoner m.m. Från Bruket, stenprover, jordbruksredskap, spisar och andra nyttföremål m.m.

Det finns en liten skrift "En vandring i tiden genom Åkers och Gåsinge Bergslag", framtagna av Åkers IF och Gåsinge-Dillnäs Hembygdsförening. Samt en skrift om Skottvångs gruva.

Jag tycker att Gillet borde göra en utfärd till Åker och dess rika historia. Följande är saxat ur nämnda skrift:

MÄLARMÅRDEN

- ett stycke bygdehistoria

Mård är ett urgammalt nordiskt ord för skog.

Det som kanske främst satt sin prägel på denna skogsbygd är järnhanteringen. Initiativtagare till denna verksamhet i större skala var hertig Karl.

Här på Mälarmården fanns både skog, malm och vattenkraft, varför det var ganska naturligt att anlägga hyttor och bruk. Åkers bruk, som är

det äldsta och kom att bli det betydelsefullaste, var i verksamhet redan på 1500-talet. Det blev senare kanon- och styckebruk. Skeppsta Järnbruk anlades år 1600, eller möjligen ett par år tidigare. Flera små bruk kom till.

Malm bröts i Skottvång, Älgsjöbacken och Bredsjönäs gruvor. Malmen från dessa gruvor räckte dock inte till de många bruken, som var i drift samtidigt varför man tidvis köpte stora mängder malm från bl.a Utö. Det förekom också att man köpte tackjärn från Bergslagen.

Skogsskövling

En annan råvara som så småningom dessutom kom att bli en bristvara var kolet. Det gick åt stora mängder med med träkol till de många bruken. Den gamla urskogen gick upp i milrök och kol fraktades vintertid miljals fram till bruken i Åker och Skeppsta. Otaliga bevis från den tiden finns kvar ute i markerna. Stumma vittnen, som inte ens tidens tand tycks rå på. Det är kolbottnarna efter milorna, cirkelrunda mer eller mindre tydliga markeringar. Ofta växer det skog i de forna kolringarna. Skrapar man undan mossen lyser jorden svart och kolbitar glänsar i stybbringen. Strax intill brukar en hög grästenshällar markera var kolarkoan legat.

De många kolbottnarna ger en bild av den enorma skogsskövling som förekom. Som ett förtydligande av

MALMVASKNING VID SKOTTVÅNG.

(Foto: Bianchini 1918?)

förhållandena kan nämnas att vid generalmönstringen i slutet av 1700-talet klagade de indelta soldaterna över att det inte längre fanns något reparationsvirke att få tag på, därför att bruken kolat ned all skog. Dagens stora hyggen är kanske trots allt små i förhållande till dåtida kalmarker.

Att vara äbo under bruket

Nästan alla som bodde i skogsbygden mellan Skottvång och Åker var mer eller mindre fast knutna till styckebruket. Många satt på arrendegårdar och skulle köra vissa ton malm från gruvan till bruket varje år. Andra skulle kola ett antal milor som arrendeavgift för torpet. En del sysslade enbart med kolning och hugg-

ning. De flesta jobbade dock i gruvorna. Även kvinnorna deltog i gruvdriften. Malmvaskning vid gruvorna förekom rätt mycket och i det arbetet förekom också barn och gamla gubbar. Ett sommarjobb, där kvinnorna också deltog, var torvupptagning på mossarna. Det var säkert ett tungt, vått och otrevligt jobb. Ganska vanligt var också att de hade små barn med sig på mossen. Det var ofta lång väg att gå och hemma väntade sedan passning av djur och övriga hushållssysslor.

Det var ingen dans på rosor, vare sig för äborna på torpen eller de övriga arbetarna under bruket. Men de hade inte sämre än andra och en ganska säker inkomst trots allt.

SKOTTVÅNG GRUVA (före restaureringen)

■ Gruvan är känd sedan 1500-talet, men kan vara betydligt äldre. På området finns många gruvöppningar, de flesta vattenfyllda. Det äldsta och även djupaste hålet kallas "Porthålsgruvan". Ett annat gammalt namn på den är "Brända hålet". Man har där använt sig av till-makningsmetoden, dvs att man eldat stockvedsbrasor på berget och avkylt med kallt vatten, varvid berget sprack sönder. Man kunde sedan spätta loss malmen. Första gången sprängämnen (svartkrut) användes här i landet var 1635 i Nasafjällets silvergruva.

Malmådern i Skottvång stupade snett ned i berget. Porthålsgruvan går från dagöppningen mot öster ned under förra maskinhuset och vidare långt ned under "Parken". En gång var den Sveriges djupaste gruva, över 300 m. Då det blev alltför besvärligt att frakta upp malmen genom dagöppningen, tog man år 1798 upp ett nytt schakt. Detsamma måste man sedan göra 1844, där nuvarande lavtorn står.

Från början hissade man upp malmen med hjälp av körvandring med hästar eller oxar. Andra kraftkällor som använts var stånggängen, som byggdes 1797-1800 och därefter ångmaskinen som installerades 1834 och så slutligen el-kraften 1918. Malmbrytningen vid Skottvång upphörde de första åren på 1920-talet. Man hade då ett stort förråd av malm, som fraktades till Åkers styckebruk på den nyanlagda järnvägen.

Mycket av vad som i dag finns att se vid Skottvång gruva har bevarats tack vare familjen Serrander, som nu bor på platsen. Han kom dit med sin familj i slutet av 1950-talet. Familjen tog då itu med den då mycket förfallna gruvan och alla de hus som fanns där.

AB Bofors-Åkers äger fortfarande fastigheten, som Serrander hyr genom långtidskontrakt. Efter mycket arbete på platsen öppnade Serrander gruvan för allmänheten och snart var den ett kärt turistmål med många besökande varje år.

VAD HÄNDER PÅ TORPET?

■ Bortsett från midsommarfesten samt Hembygdsdag med Spelmansstämma (vilken i skrivande stund ännu inte har ägt rum) har sommaren vad Gillets verksamhet på Trädgårdstorp beträffar varit ganska händelselös. Logen har visserligen varit flitigt nyttjad av glada och nöjda hyresgäster som inte minst har uppskattat den fina kringmiljön på Trädgårdstorp.

Alldeles spårlost har dock sommaren inte gått oss förbi. Vi har börjat snygga upp på platsen för den "hädangångna" toalettbyggnaden och börjar förbereda för en lyktstolpe i det hörnet i syfte att förbättra belysningen på parkeringsplatsen. Fundament med kabel indragen finns på plats och en stolpe ligger och väntar. Vi hoppas att det ska vara klart när höstens aktiviteter börjar. Kring smedjan har det också röjts och snyggats upp. Det kan komma väl till pass till Hembygdsdagen.

Till det mindre positiva hör att en

klåfingrig person har lossat linan på den stora flaggstängen. Vi måste alltså lägga omkull den för att få dit linan igen. I samband med det bör stängen skrapas och målas om. Vilka ställer upp och hjälper till?

Man kan tycka att det är synd att Trädgårdstorp med sin fina miljö inte används lite mer på sommaren. Skulle inte Gillet tillsammans med Botkyrka kommun kunna göra som man gör i Råby Hage på Torekällberget i Södertälje? Där ordnar staden med spelmän samt instruktörer från Folkdansgillet och man dansar gammeldans varje torsdag på sommaren. Man håller på mellan halv åtta och tio och instruktörerna lär ut en del variationer på de vanligaste danserna men även en del nya. Med måttlig ljudvolym ska väl något sådant inte behöva upplevas negativt av Trädgårdstorps grannar?

LB

Lyckat läger...

forts. från sid. 7

Ledare fick vi från Riksantikvarieämbetet och Stockholms Universitet och det hela var ordnat som kurser vid Nordens Folkhögskola på Biskops-Arnö. Det var ett lyckat läger! Hur mycket vi kom de gamla vikingarna in på livet visar sig så småningom i vetenskapliga rapporter.

Från den "sociala sidan" kan jag berätta att det fyra fredagar i rad betygades att den nordiska gemenskapen kändes alldeles särskild, när man som i Vallentuna fick träffas på knä, på gräsrotsnivå - och djupare ändå.

RUNE

TACK!

Hjärtligt tack alla Gilleskamrater för presenter och uppvakningen på min 60-årsdag.

Det kändes skönt när så många vill ställa upp och representera föreningen och kanske också privat.

Tack än en gång!

LARS GUNNAR

0753 320 50

FORDONSERVICE I TUMBA HB

Auktoriserad FORD Service & Reservdelar
Bergfotsvägen 15, Tumba

Mek.arb. Björne eller Pierre. Plåtarbeten: Leffe. Reservdelar: Tore

ÖPPET: 07.30-17.00 Lunchstängt: 11.45-12.30
Fredagar stänger vi kl. 15.00

UTFÖR ALLT INOM
ELBRANSCHEN

ABRAHAMSSONS
ELEKTRISKA
SCHEELEVÄGEN 37
147 31 TUMBA
TEL: 0753/303 81

BYGGNADSFIRMAN

**ASTERHAG
&
ERIKSSON AB**
ETABL. 1967

VILLA OCH
INDUSTRIBYGGNAD

TEL: 711 59 49
JAN ASTERHAG